

**DİL MƏDƏNİYYƏTİ
ЯЗЫКОВАЯ КУЛЬТУРА
LANGUAGE CULTURE***MEHMET CAN (Türkiye)****TÜRKİSTAN TÜRKLERİNİN ALFABE MESELESİ (1926-1990)****Özet**

Aynı kültür kaynaklarından beslendiğimiz, Türkistan Türkleri, geçtiğimiz sırda Rus esaretine girmiştir. Sovyetler “Milliyetler Politikası” na göre Türk coğrafyalarını parçalanarak fiziki asimilasyona uğratmıştır. Aralarındaki irtibat tamamen ortadan kaldırılmak için, bin yıldır kullanmış oldukları Arap elifbası yasaklanmış, kültürel tahribata tabi tutulmuşlardır. Azerbaycan’ın başşehri Bakü’de aldırılan kararlarla Latin alfabesine geçirilmişlerdir. Bundan kısa bir müddet sonra Türkiye’nin de alfabe reformu yapması Sovyet idarecilerini rahatsız etmiştir. 1940’lı yıllara gelindiğinde bundan duyulan rahatsızlık dile getirilmeye başlanmıştır. Bu defa da esas maksatları olan birbirlerinden farklı Kiril alfabesini dayatmışlardır. Rus potasında eritilmek istenen Türkistanlılara, Marksist-Komünist yazarların eserleri okutulmuştur. Türk’e ait ne varsa büyük çabalar gösterilerek silmek istemişlerdir. Sovyet lideri Stalin’e ters düşen ilim ve fikir adamları büyük temizlik operasyonu adını verdikleri tutuklama ile ortadan kaldırılmıştır. Nihayetinde Türklerin hem tarihleri ve hem de birbirleri ile bağları koparılmıştır. Hâkim dil olarak Rusçanın bütün basın-yayın organlarında, mekteplerde okutulması mecburi edilmiştir. Bunlarla iktifa etmeyen rejim; din, ibadet, seyahat haklarını da ellerinden alarak onları tamamen dünyadan tecrit etmiştir. Bu şekilde 70 yıl açık hapisane hayatı yaşayan Türkiye dışındaki Türkler rejim dışında verilen malumat haricinde gelişmelerden hiç haberdar olamamışlardır.

Bu makalede, Türkistan Türkeri’nin coğrafi parçalanma ile, maruz bırakıldığı alfabe değişikliklerinin iç yüzü ele alınmıştır. Burada sorulması gereken ana soru şudur: Sovyet coğrafyasında Türklerden başka; Rum, Ermeni, Gürcü, Alman gibi milletleri de yaşamıştır. Siyasi rejim onların alfabelerine neden dokunmamıştır?

Anahtar Kelimeler: *Sovyet Rusya, Türkistan, Alfabe, Türk, reform.*

Giriş

Türkler tarih boyunca devletler kurarak, insanlığın huzur ve emniyetini sağlamışlardır. Orta Çağ’da bütün dünyanın karanlığa gömüldüğü bir dönemde, Türkistan tarihin en parlak devirlerinden birisini yaşamıştır. İlimde, fende, sanatta kıyasıya birçok alanda önemli keşifler yaparak, faydalı olmuşlardır. Rusların 1552’de

* İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Dr. E-mail:mailmehmetcan@gmail.com

Altın Ordu devletinin yıkılmasıyla devletleşmeye başlamaları, Türkistan Türkleri açısından da kötü sonuçlar getirmiştir. Çar I. Petro yaşadıkları coğrafyaları işgal ederek, Rus sömürgesi haline getirmiştir. Bu süreç, 1917'de Çarlık Rusya'sının çökmesi, Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla daha vahim hale gelmiştir. Lenin ve Stalin, "böl ve yönet" anlayışları gereği, Türkistan'ı parçalayarak, Sovyet Cumhuriyetlerine dönüştürmüştür.

Bunlarla iktifa etmeyen rejim, münevverleri tasfiye etmiş, haksız suçlamalara maruz bırakmış, ortadan kaldırmıştır. Sovyet Müslümanlarını Ruslaştırmak için, 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı'nda aldırıldığı kararlar ile asırlardır aralarındaki kültürel münasebetleri sağlayan Arap alfabesini yasaklamıştır.

1- Türklerin Tarihi

Türklerin Tanrı Dağlarında başlayan serüveni, Asya başta olmak üzere Avrupa'nın birçok yerlerine gitmeleri ile devam etmiştir. Bilhassa Türkistan coğrafyası, Doğu ve Batı kültürlerinin inkişafında önemli bir rol oynamıştır. İşte bu özellikleri sayesinde her zaman diğer devletlerin ortadan kaldırmak için mücadele ettiği bir coğrafya olmuştur. Sovyet bloğunun çökmesi ile gündemimize giren Türkistan'ı kısaca şöyle tarif edebiliriz;

"Genel olarak Türk boylarının coğrafi olarak düşünce ve kültürel birikiminin yaşandığı topraklardır." (Aşırov, 2017: 69) Bugün "Orta Asya" olarak da bilinen yer; Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın olduğu bölgeyi ihtiva eder.

Türkistan, coğrafi olarak da kuzey yarım kürede bulunmaktadır. BDT içerisinde yüzölçümü itibariyle de dört milyon km² dir. "Rusya Federasyonu içerisindeki özerk Türk Cumhuriyetlerinin yüzölçümü ise 3.8 milyon km² kadardır. Bu yüzölçümüne Tacikistan, Doğu Türkistan, ve Türkiye'nin de ilave edilmesiyle toplam alanı Avrupa Kıtasının yüzölçümünden biraz fazladır." (Uçar, 2007: 34)

Bunların yansıra günümüzde, Avrupa kıtası başta olmak üzere; Afganistan, İran, Doğu Türkistan ve Balkan coğrafyalarında da bir hayli Türk nüfusu yaşamaktadır. Bu hususu Türk tarihçisi Prof. Dr. Ahmet Taşağıl şöyle vurgulamaktadır.

"Sibirya'nın Güneyindeki Sayan dağlarında yaşayan Tuvalı ile Anadolu dağlarında yaşayan bir Türk karşılaştıklarında niçin birbirine benzer dil konuşurlar. Neden Tanrı Dağları'ndaki yer isimleri ile Türkiye'deki yer isimleri benzerlik gösterir?" (Taşağıl, 2019:17)

Sovyet Rejimi planlarına göre "Türkistan" isminin kullanılmasını yasakladı. Onları ayrı milletler haline getirmek için boy isimleri ile bilinmelerini mecbur etti. İsmail Gaspıralı bu hususu, Kırım'da neşrettiği Tercüman Gazetesi'ndeki bir makalesinde şöyle dile getirmiştir:

"Bu Kırgız'dır, bu Sart'tır, Tarinçi'dir, bu Kırımlıdır, Özbek'tir, Kazaktır, Ruslar bizi böyle tanımlıyor. Halbuki Rusların bir miktarına Katsap, bir miktarına Hahol, bir miktarına Belerus ve Kozak denilse de halen Rus oldukları gibi, biz de Türk oğlu Türk'üz" (Can, 2022: 36) diyerek Rusların gerçek emellerini bu şekilde dile getirmiştir.

2- Sovyetler Birliği'nin Tarihi

Ruslar daha devletleşmeden önce, Türkler ile bir arada yaşadılar. Aralarında birçok rekabet olmuşsa da her fırsatta Türk ırkından ata binmeyi, silah kullanmayı ve sosyal hayata dair pek çok şeyi onlar sayesinde öğrendiler. Altın Ordu devleti yıkılınca Hanlıklar ortaya çıktı. Bu Rusların iştahını kabarttı, devlet olma yolunda ilerlemelerini sağladı.

“1552'de Kazan'ı 1556'da ise Astrahan'ı işgal ederek, Türkistan'ın kapılarını Ruslara açtı. Esas maksatları, Türkleri yavaş yavaş yok etmek ve ülkeyi ahali bakımından Ruslaştırma işine başlamaktı (Saray, 1992: 216).”

Bu maksatla I.Çar Petro gözünü Türkistan'a çevirdi. Türkistan coğrafyasının önemli bir kavşak noktası olması, yer altı kaynaklarının zenginliğinin yanında İngilizlerin önünü kesme düşüncesi, yeni kaynaklar arama telaşı bu siyasette etkili oldu.

“Knezlik statüsünden kurtulan Ruslar yavaş yavaş Batı Türkistan'ı istilaya başladı.1734'den itibaren Türkistan'ın bozkır vilayetlerinde hakimiyet tesis etti. Türkistan Genel Valiliđi ve Step Genel Valiliđi adı altında yönetimi ele geçirdi, kendi düşüncesinden idareciler başa getirdi. 1552 yılından itibaren başlayan bu süreç, sadece savaş ve diplomasiyi değiştirmedi aynı zamanda sömürgeleştirme, kısmi asimilasyon ve sayısız etkileşim şekillerini de beraberinde başlattı.” (Kara, 2013: 10-11).

“Rusları Türkistan istikametinde ilerleyişini 1853-56 Kırım harbi geçici olarak da olsa durdurdu. Fakat, harpten yenik çıkmasına rağmen, Ruslar, yaptıkları askeri ve ekonomik reformlarla kendilerini çabuk toparlandı. Bu yenileşmeye rağmen Avrupa cephesinde ilerlemeye cesaret edemeyen Ruslar, yayılma hareketine Orta Asya cephesinde hız vermeye karar verdi. Bu maksatla Albay İgnatiyev başkanlığında Hive ve Buhara'ya bir tedkik heyeti gönderdiler. Durumun kendileri için gayet müsait olduğunu tespit edince hemen Türkistan devletlerini işgal hazırlıklarına başladı.” (Saray, 1999: 216).

Sovyetlerin, 1917'de Ekim devrimi ile idareyi ele geçirmesi, Türkler açısından istikrarlı bir döneminin başlayacağı olarak değerlendirildi. İlk başlarda kendini gösteren davranışlar, çok geçmeden yerini rejimin emperyalist düşüncesinin daha ötesine taşıdı. Doğu Avrupa ülkeleri, Baltık cumhuriyetleri ve Balkanlardaki birçok ülke Sovyetler Birliği'ne dahil edildi. “Ruslar Asya ülkelerinde kendi idare usullerini yerleştirmek; yerli Türkleri istila etmek için hemen bir çalışma içerisinde girdi.” (Togan, 1981: 278).

3- Türkistan'ın S.S.C.B'ne Dönüştürülmesi

“2 Kasım 1917 tarihinde Vladimir Lenin ve Josef Stalin tarafından yazılan Rusya İnsan Hakları Bildirgesinde Rusya'da yaşayan bütün ulusların eşit olduğu; Çarlık tarafından baskı altına alınan halkların kendi kaderini tayin etme hakkına sahip oldukları; tüm ulusal, dinsel ayrıcalıkların ve kısıtlamaların ortadan kaldırıldığı; tüm ulusal azınlıkların ve etnik grupların kendi kültürlerini geliştirmesine yönelik olanakların sağlanması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu ilkeyle, tüm

Sovyet vatandaşlarının kendi anadillerinde eğitim alma hakkı garanti altına alınmıştır. Bu eşitlik ilkesi Sovyetler Birliği döneminin ilk yıllarında kurucu bir ilke olmuştur. 1918 Anayasası'nda da: Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti, bütün vatandaşlarına ırk ve milliyet ayrımı gözetmeksizin eşit haklar tanır. Bu temelde, vatandaşlar arasında üstünlük veya ayrıcalıklar oluşmasının, ulusal azınlıklara herhangi bir baskı uygulanmasının veya eşitlik haklarının kısıtlanmasının, Cumhuriyet Anayasası'nın ihlali anlamına geleceğini ilan eder. (1918 Sovyet Anayasası, 22. madde)" (Aydın, 2019: 139-140).

Ancak, bu madde sözde kaldı. Bunun üzerine Türkistan Halkı bunun oyalamadan, boş vaatlerden ibaret olduğunu anlayarak, milli mücadeleye kalkıştı. Fakat, Ruslar ilk önce Kazak Türkeri'nin Meşhur Yazarı Ahmet Baytursun tarafından kurulan Alaş-Orda Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırdı. Bütün bu gelişmeler sonucunda; 1924 yılında Özbekistan, 1926'da Tacikistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti haline getirildi.

"Bu politika nihayetinde Rusya, bütün iktisadî imkanları özellikle toprağı elinde tutan bir Rus asiller sınıfını, tahakkümü altında inleyen kültür ve milliyetleri hor görülen Türkleri müşterek bir hapishane haline gelmiştir." (Gündüz, 2005: 2).

4- Alfabe Değişiklikleri

1917 Bolşevik İhtilaline kadar, Türkistan'da Arap alfabesi kullanılmaktaydı. Bu alfabenin eksik yönleri sürekli dile getirilse de, her hangi bir reform hareketlerine girişilmeden geçen asrın ilk çeyreğine kadar (X-İXX. Yüzyıllar arası) kullanıldı. Bütün dünya Türklüğü hiçbir problemle karşılaşmadan, rahatlıkla birbirlerini anlayabiliyordu. Bütün Türkistanlı münevverler, Arap alfabesi ile yazıyor, zengin edebî eserlerini bu harflerle veriyordu.

Sovyet rejimi, Türk kültürüne darbe vurmak, onları Ruslaştırmak için Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan gibi Türk yurtları başta olmak üzere, mahalli lehçeleri ana dillerinin yerine koyma işine kalkıştı. Zira Arap Elifbası'nı kullanmaya devam etmeleri, Ruslar için büyük tehlike arz ediyordu.

4.1. Arap Alfabesinin Kaldırılması

1924'de Azerbaycan'da teşebbüse başlayan Sovyet rejimi, onlara Latin alfabesine geçirmek için çalışmalara başladı. Güdülen maksat aşıkardı. Şayet burada başarılı olunursa, bunu diğer Türk yurtlarına yayma fikri başlayacaktı. 1922 tarihinde, Bakü'de "Yeni Türk Elifba Komitesi" adında bir teşkilat teşekkül ettirildi. Komite, Latin alfabesi esasına dayalı bir alfabe hazırladı. Bu çalışmayı halka duyurmak, onlara kısa zamanda yeni alfabe tanıtmak için de, "Yeni Yol" isimli bir gazete çıkardı.

"Bu gazetenin ilk sayısı Eylül 1922'de Cuma günü neşredilmeye başlandı. İlk başlarda haftalık olarak çıkarılmaktaydı. Bakü'de Birinci Hükümet Matbaası'nda basılıyordu. 27x35 cm boyunda idi. Dört sayfalıktı." (Şimşir, 1991:5)

Gazetenin basıldığı adres gizli tutuluyordu. Zira meseleyi Kültürel açıdan değerlendiren Türk münevverler, bunun Türkistan'ı parçalamada büyük etki yap-

çağı düşüncesindeydiler. Bu yüzden Gazetenin kim tarafından çıkarıldığı bilinmiyordu.

“1922 yılında Azerbaycan işçi ve köylüleri inkılap yapmaya başladılar. Halledilmesi gereken en önemli mesele eğitim meselesi idi. Yaşlı, işçi ve köylüleri gece okullarına doldurdular. Çocuklar okullara yönlendirildi. Ancak önlerine bir engel çıktı. Zira mekteplerde, kurslarda dersler Arap alfabesi ile veriliyordu.” (Hocayev, 1926:6)

Buna başka bir çare aramaları gerekiyordu. Alfabenin ıslah edilmesi fikri ortaya atıldı. Ancak bunda kısa vadede başarılı olmak zordu. Zira daha önce Osmanlı’da da benzer teşebbüsler olmuştu. Bu Sovyet rejimini endişeye sevk etti. Çareyi yeni bir alfabenin getirilmesinde gördüler. Bu maksatla alfabe öğrenme kursları açtılar. Büyük bir ilerleme gösterdiler. Kısa zamanda devlet daireleri, mektepler gibi resmi yerlerde kullanılmasını mecbur ettiler.

4.2 Bakü Türkiyat Kongresi (1926)

Yeni alfabe Azerbaycan’da tutunca, kısa zamanda Kafkasları sardı. Sovyetler bunu idaresi altında yaşayan Türk topluluklarına yayma ve bir Türkoloji kurultayı yapma fikrini geliştirdi. Bu maksatla 26 Şubat ile 6 Mart tarihleri arasında Azerbaycan’ın başşehri Bakü’de kongre toplandı. Kurultaya Sovyetler Birliği’nde yaşayan Türkler ilim adamları başta olmak üzere, birçok üye katıldı.

“Kongre’nin Moskova’da yapılmasını ırar eden Ruslar, uzun müzakereden sonra Bakü’ye razı oldular. Müzakerenin programını Türk dillerinin ıslahı, yeni alfabeğe geçme meselesi gibi hususlar oluşturdu.” (Şimşir, 1992:119)

Kurultaya Kazakistan’ı temsilen; Ahmet Baytursunoğlu, Eldes Omaroğlu, Aziz Bayseyitoğlu, Bilal Süleyoğlu katıldı. Kongrede söz hakkı alan A.Baytursunoğlu ve Kazan delegesi Alimcan Şerif “Arap harflerinin bırakılıp, Latin alfabesinin alınmasına şiddetle karşı çıktı.” (Tamir, 1999:117)

Ancak, konuşma süresinin sınırlı tutulduğu, üyelerin düşüncelerini istedikleri gibi ifade edemediği bu kongrede, Latin alfabesinin, Arap alfabesi karşısındaki üstünlüğü kabul edildi. Rejim hiç vakit kaybetmeden, bir komisyon oluşturdu. Bunlar, yeni alfabeği Sovyetlerde yaşayan Türklere yayacak, gelişmeleri de Moskova’ya bildirecekti. Çeşitli propagandalar ile yeni alfabe kısa zamanda Türkler arasında yayıldı.

Aradan iki sene geçmişti ki, Türkiye’de birdenbire alfabe değişikliğine gitti. Birkaç harf farkla aynı alfabeği aldı. Bununla da Türkler arasında bir alfabe birliği meydana geldi. Bu Moskova’yı rahatsız etti. Bunun büyük bir hata olduğunu, sorumlusu da Yeni Alfabe Komitesi dedi. Bu defa da idaresi altındaki Türkleri Kiril alfabesine geçirdi. İşleri ilk değişikliğe göre kolay oldu. Çünkü karşı çıkacak ne bir ilim adamı ne de halk vardı. Çünkü onların yolunu aydınlatacak ışığı söndürmüşler, milleti de korkutmuşlardı.

“Alfabeler Türkiye’de ve Orta Asya’nın Türkî cumhuriyetlerinde tamamen farklı sebeplerle değiştirilmişti. Alfabelerdeki bu farklar hem diller ile lehçeler

arasındaki değişikliklerden, hem de 'Böl ve yönet' politikasının gereklerinden kaynaklanıyordu." (Bardakçı, 2007: 7)

"Diğer taraftan Türkistanlı aydınlar, dil bilginleri, edebiyatçıların ilmi kongrelerde eski müşterek edebi dil an'aneslerine yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimeler kullanmak ve Türkçe terimler oluşturmak suretiyle bir ortak ilmi dil meydana getirmek için, buna karşı çıkan ilim adamları Pantürkist-Panturaniz olarak damgalandı, ağır şekilde cezalandırıldı. Ruslar bu parçalanmış şivelere Rusça bazlı ıstılah ve teknik kelimeler soktu." (Saray, 1975:212-213).

Sonuç

Türkler, tarihte ondan fazla alfabe kullanmıştır. Ancak bunlar arasında en uzun süreli olanı Arap alfabesi olmuştur. Bu alfabenin bazı mahzurları olsa da hiçbir reform yapılmadan X-XIX. asırlara arasına kadar devam etmiştir.

Sovyet Rusya'sının idareyi ele alması, Çarlıktan çok çeken Türkistan Türkleri için büyük umutlar getirmiştir. Çarlık Rusya'sının aksine yeni rejim Milliyetler ilkesine bağlı kaldıklarını, onların; dillerine, sosyal hayatlarına karışmayacaklarını dünyayı inandırmak istemişlerdir.

Ancak, Sovyet idarecilerine göre, komünizmin Türk yurtlarında yayılması önünde en büyük engel Arap alfabesi olarak görülmeye başlanmıştır. Asırlardır dünya Türklüğünün kullandığı alfabe değiştirilmeli, yeni bir alfabeye geçirilmelidir. Onlara göre bu akım, bütün Sovyet toprakları dışındaki bölgelere de yayılacak, Latin alfabesine geçiş hızlanacaktı. Bu maksatla büyük bir devrim yapma girişiminde bulunarak, 1926'da Azerbaycan'ın başşehri Bakü'de bir Tükoloji Kongresi düzenlemişlerdir. Burada alınan kararlar sonucu hakimiyeti altında yaşayan bütün Türk topluluklarını Latin alfabesine geçirdi.

1928 senesinde Türkiye'de birdenbire alfabe değişikliğine gitmiştir. Bu Sovyet rejimini endişelendirmiştir. Zira Türkler arasında bir alfabe beraberliği yeniden meydana gelmiş oluyordu. Bu defa da, Türk topluluklarını Kiril alfabesine geçirmiştir.

1930-40'lı yıllar Sovyet'lerde yaşayan Türkler için kötü sonuçlar doğurmuştur. Bu devirde birbirinden farklı Kiril alfabesine geçirilmişler, onların önünü aydınlatan, gelişmelerini sağlayan ilim adamları "Pan-Türkist" iddialarla ortadan kaldırılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Aşirov, T. (2017). *Sovyet Türkmenistan'ın da Eleştirilerin Odağındaki Tarihi Baymirza Hayit. Doğumununun 100. yılında Baymirza Hayit ve Günümüzde Türkistan Tarihi Araştırmaları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, İstanbul: TDBB Yayınları.
2. Aydın, Ö. (2019). "Çok Dilcilik ve Dil Politikaları: Genel Çizgileriyle Dünyada ve Sovyetler Birliği'nde Dil Politikaları" *Madde, Diyalektik ve Toplum Dergisi*, C. 2 S. 1.
3. Bardakçı, M. (2007). "Kazakistan'ın Yeni Alfabesi" *Habertürk Gazetesi*, 1 Kasım.

4. Gündüz, A. (2005). "1917 İhtilalinin Türk Dünyasındaki Yansımaları", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Cilt 6.
5. Hocayev, H.S. (1926). *Yeni Alfabe Yollarında Eski Duygu ve Düşüncelerim*, Bakü: Yazma Eserler Bölümü.
6. Kara, F. (2013). "1917 Bolşevik İhtilalindeki Hayal Kırıklığı ve Türkistan Türkleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.205.
7. Can, M. (2022). SSCB Hakimiyeti Altındaki Türk Topuluklarında Yapılan Alfabe Değişikliklerinin Türk Kültürüne Etkisi, 1. Bs. Ankara: Akçağ Yayınları.
8. Saray, M. (1975). *Ruslar'ın Türk İllerinde Yayılması*, 1. bs. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
9. Saray, M. (1999). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
10. Şimşir, B.N. (1991). *Azerbaycan'da Türk Alfabesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
11. Şimşir, Bilal N. (1992). *Türk Yazı Devrimi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
12. Tamir, F. (1999). *Ahmet Baytursunoğlu ve 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
13. Taşağıl, A. (2019). *Kök Tengri'nin Çocukları*, 16. Bs. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat.
14. Togan, A.Z.V (1981). *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarih*, 2. Bs. İstanbul: Enderun Kitabevi.
15. Uçar, F. (2007). *Türk Coğrafyası Dış Türkler (Türk Dünyasının Parlayan beş yıldızı Orta Asya Türklüğünün Tarihsel ve Kültürel Yapısı* Ankara: Fark Yayınları.

Мехмет Джан (Турция)

Вопрос об алфавите туркестанских тюрков (1926-1990)

Резюме

Туркестанские тюрки, с которыми нас связывают одни и те же культурные источники, в прошлом веке были под властью России. В соответствии с советской «Политикой национальностей» их география была раздробленной, и они были физически ассимилированы. Чтобы полностью исключить контакты между ними, был запрещен арабский алфавит, которым они пользовались тысячу лет, тем самым они подверглись культурному уничтожению. Решениями, принятыми на Всесоюзном Тюркологическом Съезде в Баку, столице Азербайджана, был осуществлён переход на латиницу. Вскоре после этого реформа алфавита в Турции обеспокоила советскую администрацию. В 1940-е годы ощущаемый при этом дискомфорт стал явно выражаться. На этот раз они ввели другой алфавит, основанный на кириллице, что и было их основной целью. Произведения писателей-марксистов учили туркестанцев, которые хотели быть переплавленными в русском котле. Они хотели большими усилиями стереть все, что принадлежало тюркам. Ученые и представители интеллигенции, выступавшие против советского лидера Сталина, под эгидой великой чистки были репрессированы и сосланы в лагерь. В результате как история тюрков, так и их связи

друг с другом были подорваны. Русский язык как господствующий был введен в обязательном порядке во всех средствах массовой информации и школах. Не довольствуясь этим, режим полностью изолировал тюрков от мира, лишив их права на религию и путешествие. Тюрки за пределами Турции, проживавшие таким образом 70 лет открытой тюремной жизнью, никогда не были в курсе событий, за исключением информации, предоставленной вне режима.

В статье рассматриваются причины географической раздробленности туркестанских тюрков и изменения их алфавита. Главный вопрос, который следует здесь задать, таков: кроме тюрков в советском ареале проживали такие народы, как греки, армяне, грузины и немцы. Почему политический режим не коснулся их алфавита?

Ключевые слова: *Советская Россия, Туркестан, алфавит, тюрки, реформ.*

Mehmet Jan (Turkey)

The alphabet issue of Turkestan Turks (1926-1990)

Abstract

The Turkestan Turks, whom we are connected by the same cultural sources, were under the rule of Russia in the last century. According to the *Soviet "Politics of Nationalities"*, the Turkish geographies were fragmented and subjected to physical assimilation. To completely exclude contact between them, the Arabic alphabet, which they had used for a thousand years, was banned, and they were subjected to cultural destruction. They were translated into Latin by a decision taken at the All-Union Turkological Congress in Baku, the capital of Azerbaijan. Shortly thereafter, alphabet reform in Turkey worried the Soviet administration. In the 1940s, the discomfort felt at the same time began to be expressed. This time they introduced a different alphabet based on the Cyrillic alphabet, which was their main goal. The works of Marxist writers taught the Turkestans who wanted to be melted down in the Russian cauldron. They wanted with great effort to erase everything that belonged to the Turks. Scholars and intellectuals who opposed Soviet leader Stalin were repressed with arrests and exile in camps, which they called the Great Purge. In the end, both the history of the Turks and their ties with each other were severed. The Russian language as the dominant language has been introduced on a mandatory basis in all media and schools. The mode that is lacking with them; He completely isolated them from the world, depriving them of the right to religion and travel. The Turks outside of Turkey, who lived 70 years of open prison life in this way, were never aware of events, except for information provided outside the regime.

In this article, the geographical fragmentation of *Turkestan Turks* and the inner side of the alphabet changes to which it has been subjected are discussed. The main question to be asked here is the following: in addition to the Turks, there were also peoples such as Greek, Armenian, Georgian, German living in the Soviet geography. Why the political regime didn't touch their alphabets?

Keywords: *Soviet Russia, Turkestan, alphabet, Turks, reform.*
